

Німецька консультативна група

У партнерстві з

DiXi Group

Серія консультативних робіт [PP/01/2017]

Стимулювання торгівлі газом в Україні

Георг Захманн

Берлін/Київ, лютий 2017 року

Про Німецьку консультативну групу

Німецька консультативна група з питань економічних реформ працює в Україні з 1994 року, консультуючи український уряд та інші державні органи, такі як Національний банк України, по широкому колу питань економічної політики і розвитку фінансового сектору. Наші аналітичні роботи презентуються і обговорюються під час постійних зустрічей з посадовцями високого рангу. Група фінансується німецьким Федеральним міністерством економіки та енергетики.

Німецька консультативна група з питань економічних реформ

c/o BE Berlin Economics GmbH

Schillerstr. 59

D-10627 Berlin

Tel: +49 30 / 20 61 34 64 0

Fax: +49 30 / 20 61 34 64 9

info@beratergruppe-ukraine.de

www.beratergruppe-ukraine.de

© 2017 Німецька консультативна група

Всі права захищені.

Стимулювання торгівлі газом в Україні

Резюме

Україна потребує надійних цінових сигналів на ринку природного газу для координації видобування, споживання, інвестицій та торгівлі. Такий ціновий сигнал найкраще визначається прозорим та ліквідним ринком газу.

Україна має всі структурні передумови з точки зору розміру ринку та наявної інфраструктури, щоб створити добре функціонуючий ринок газу. Також, регуляторні реформи останніх двох років вже зробили можливим деякий розвиток ринку. Проте, досі мають бути зроблені важливі кроки, щоб оптовий ринок газу, роздрібний ринок газу, балансує енергетичний ринок та аукціони з розподілу потужностей з передачі газу належним чином функціонували. Ми фокусуємось на першому сегменті ринку (оптовому) та визначаємо чотири ключові проблемні зони, які мають бути вирішені, щоб зробити можливим прозорий і ліквідний ринок: (1) забезпечення ліквідності, (2) усунення адміністративних бар'єрів для торгівлі, що ще залишилися, (3) усунення ризиків для торгівлі газом та (4) заснування загальноновизнаної торговельної платформи.

Графік на основі вищезгаданих проблем (дати є оптимістичними припущеннями, до моменту настання яких значна частина (часто) довгих процесів може бути завершена)

Фіналізація	Забезпечення ліквідності	Усунення адмін. бар'єрів, що залишилися	Усунення ризиків для торгівлі газом	Загальноновизнана платформа
Квітень 2017 р.	Програма вивільнення газу та/або Накласти на Нафтогаз зобов'язання виступати в якості маркет-мейкера	Прийняти рішення про режим стягнення ПДВ НКРЕКП повинна моніторити надмірно сконцентровані потужності Принцип «використовуй-або-втратиш» має бути належним чином імплементовано	Скасувати валютний контроль Вивчити питання вибору оптимальної валюти для торгівлі газом	Модерувати дискусію між учасниками ринку і направити ліквідність до обраної платформи
Середина 2017 р.	Зробити з УГВ незалежного гравця	НКРЕ має ініціювати громадське обговорення щодо бар'єрів на ринку Гарантувати ефективно розділення Нафтогазу	Завершити монетизацію житлово-комунальних субсидій Вивчити можливість заснування клірингової компанії разом з МФО	
Кінець 2017 р.	Реформувати ліцензії на видобування	Запровадити сучасні процеси та ІТ-систему у оператора газотранспортної	Оптимізувати вироблення рішень у сфері енергетичної політики	

		системи НКРЕ має реформувати тарифи у точках «входу-виходу»	Покращити незалежність та інституційну спроможність енергетичного регулятора
У 2018 р. чи 2019 р.	Розглянути питання імпорту газу з Росії	Попередня приватизація Укртрансгазу	
	Приватизація видобування та потужностей зі зберігання*		

* Ці кроки будуть ефективними лише тоді, коли глибинні реформи на роздрібному сегменті ринку дозволять скасувати режим спеціальних обов'язків та зробити можливою конкуренцію на роздрібному ринку газу.

Автор

Георг Захманн

zachmann@berlin-economics.com

+49 30 / 20 61 34 64 0

Подяка

Висловлюю глибоку подяку пану Миколі Войтіву за допомогу у проведенні цього дослідження. Для написання цієї роботи надзвичайно корисними були інтерв'ю з професіоналами на ринку газу, яким я висловлюю свою глибоку вдячність.

Примітка

Ця версія роботи є фінальною і містить незначні зміни у порівнянні з версією, що була поширена у січні 2017 року.

Зміст

1	Вступ	1
2	Фокус консультативної роботи.....	1
3	Що вже зроблено?	2
4	Чого не вистачає?	3
	4.1 Забезпечення ліквідності.....	3
	4.2 Усунення адміністративних бар'єрів для торгівлі, що ще залишилися	4
	4.3 Усунення ризиків для торгівлі газом.....	8
	4.4 Заснування загальноновизнаної торговельної платформи	9
5	Рекомендації.....	9
	5.1 Забезпечення ліквідності.....	9
	5.2 Усунення адміністративних бар'єрів для торгівлі, що ще залишилися	11
	5.3 Усунення ризиків для торгівлі газом.....	13
	5.4 Заснування загальноновизнаної торговельної платформи	14
6	Висновки	15

1 Вступ

На основі нашої дискусії з Міністерством енергетики України 8 грудня минулого року ми зрозуміли, що Україна планує стимулювати розвиток торгівлі газом на існуючій віртуальній точці в Україні до квітня 2017 року. Це прив'язано до завершення строку дії режиму спеціальних обов'язків – спеціального тимчасового режиму на ринку природного газу в Україні – що означає запуск вільного ринку газу для домогосподарств та інших непромислових споживачів. Нас попросили представити наші погляди на необхідні кроки та реалістичні строки. Для того, щоб це зробити, ми ідентифікували головні вимоги до функціонування віртуальної точки торгівлі газом зважаючи на чинні умови в Україні. З огляду на суть та комплексність питання, ми *спочатку* опишемо фокус цієї роботи. *По-друге*, ми представимо поточні умови на газовому ринку України. Це дуже важливо, зважаючи на дуже динамічний характер українського газового сектору. Потім, в частині 4 визначається, які проблеми необхідно вирішити, щоб створити добре функціонуючу віртуальну торговельну газову точку в Україні. Потім ми опишемо дещо детальніше можливі шляхи вирішення цих проблем. Нарешті, ми запропонуємо висновки із планом, що пропонує графік із необхідними кроками.

2 Фокус консультативної роботи

Україна потребує надійного цінового сигналу на ринку природного газу, на основі якого:

- *виробники* будуть обґрунтовувати обсяги видобування та рішення щодо інвестицій,
- *трейдери* будуть приймати рішення щодо обсягів імпорту, експорту та зберігання,
- *споживачі* будуть впевнені, що сплачують справедливую ціну,
- а також *оператори мереж, податкові органи¹ і регулятори* будуть визначати базу для визначення розміру податків, зборів та регульованих тарифів у спосіб, який відображає витрати.

Такий ціновий сигнал найкращим чином може бути створений лише на прозорих та ліквідних ринках газу. Відповідно, паралельно мають розвиватися не один, а кілька ринків, причому скоординовано. По суті, існує чотири взаємодіючі ринки:

1. *роздрібний ринок*, на якому кінцеві споживачі можуть обирати роздрібного продавця, що здатен забезпечити їм кращий сервіс за найнижчою ціною.
2. *оптовий ринок*, на якому виробники газу та імпортери, великі споживачі та роздрібні торговці, а також торговці газом можуть обмінюватись обсягами газу і формувати прозорий та надійний ціновий сигнал.
3. *ринок транскордонних потужностей* з транспортування газу, що максимізує потенціал для міжнародного цінового арбітражу. В ЄС, наприклад, з метою виконання цього завдання виникли різні скоординовані аукціонні системи з розподілу потужностей (такі як PRISMA).
4. *ринок, що дозволяє учасникам ринку покривати небаланси* (тобто, якщо вони використали менше або більше газу, ніж ті обсяги, які було початково номіновано) за конкурентними цінами.

---

¹ Наприклад, на даний момент рентні платежі, які сплачують українські газовидобувні компанії розраховуються на основі щомісячної ціни імпортного газу, яка публікується Нафтогазом, оскільки кращого цінового сигналу не існує.

Ці ринки у великій мірі мають розвиватися паралельно, оскільки у іншому випадку галузеві монополії на будь-якому з цих рівнів (транскордонні потужності, оптова торгівля, роздрібна торгівля або балансування) можуть знівелювати переваги конкуренції для споживачів. Монополії на роздрібному ринку, наприклад, можуть не поступитися вигодою від кращої конкуренції на користь кінцевих споживачів, а залишити її собі. Отже, всі ці ринки мають вирішальне значення у довгостроковій перспективі для забезпечення добре функціонуючого ринку газу в інтересах споживачів газу в Україні. В цій роботі ми сфокусуємось на оптовому ринку – але, як зазначено вище, від розвитку оптового ринку без розвитку ринків балансування, роздрібних продажів та розподілу потужності не буде багато користі.

В цій роботі ми опишемо ключові питання розвитку ліквідного і прозорого оптового ринку газу в Україні. Ми також надамо рекомендації для вирішення існуючих проблем. Але ми будемо робити це в загальних рисах, оскільки детальні пропозиції для окремих заходів (таких як реформа тарифів з транспортування або програма вивільнення газу) потребують окремого аналізу.

Нарешті, ми відзначимо, що досвід роботи газових ринків ЄС показує, що розвиток добре функціонуючих оптових ринків газу займає досить багато часу. Ліквідні газові хаби, що здійснюють фінансову торгівлю у Західній Європі формувалися на горизонті від 10 до 15 років. І вони не виникли в результаті наказів уряду, а в результаті реформ регуляторного середовища. Отже, також і в Україні працюючий газовий хаб не зможе бути створений за наказом уряду чи регулятора, проте уряд та регулятор грають важливу роль у створенні необхідних для цього передумов.

3 Що вже зроблено?

Важливі передумови для розвитку добре функціонуючого ринку газу в Україні вже існують (див. нашу консультативну роботу РР/03/2016 для інформації). Попит на газ в Україні знаходиться на достатньому рівні (2016 р.: 30,3 млрд куб. м.²) і розподілений між різними споживачами, газ теоретично може постачатись з кількох різних джерел (зокрема, з Росії, ЄС, сховищ та внутрішнього видобутку), юридично задекларовано недискримінаційний доступ до газотранспортної системи.

По факту, ринок природного газу в Україні вже існує, на якому вповноважені великі споживачі можуть купувати газ у біля 20 імпортерів та біля 50 виробників³. Цей конкурентний сегмент ринку нині працює за прямими контрактами між постачальниками і споживачами, або за посередництва спеціалізованих трейдерів.

Відповідно до Кодексу газотранспортної системи⁴ вже оперує віртуальною торговельною точкою, на якій може здійснюватися передача права власності. В даний час на цій віртуальній точці немає жодної плати за вхід/вихід. Крім того, вже створені приватні газові біржі, що мають

---

² <http://utg.ua/utg/media/news/2017/01/spozhivannya-gazu-ukranoyu-zmenshilos-lishe-na-4.html>

³ <http://utg.ua/en/utg/media/news/2016/10/ukrainian-gas-market-prospects-of-boosting-expert-view.html>

⁴ <http://utg.ua/en/utg/business-info/documents.html>

на меті зводити разом попит і пропозицію⁵. Однак, на даний час, обсяги торгів на цих платформах порівняно малі у порівнянні з тими, що існують по двостороннім контрактам⁶.

З 1 квітня 2017 року строк дії спеціальних положень, встановлених Постановою КМУ №758 (01.10.2015)⁷ завершиться, по суті, позбавляючи малих споживачів послуги регульованого державою постачання газу (яка нині надається Нафтогазом) за відносно низькою ціною. Це буде означати, що всі споживачі будуть повинні знайти свого постачальника газу, що робить питання добре функціонуючого ринку газу ще більш важливим⁸.

4 Чого не вистачає?

Чинний ринок майже виключно відображає інтереси лише внутрішніх гравців⁹, транскордонна торгівля обмежена, і торгівля здійснюється виключно через механізм таємних двосторонніх угод¹⁰. Крім відсутності належним чином працюючих роздрібно-риночних балансуючих та розподілу потужностей – які ми не будемо обговорювати тут – розвитку оптового ринку бракує важливих передумов існування ліквідного та прозорого ринку і того, що юридичні, комерційні, фінансові та політичні ризики не можуть бути керованими зі сторони авторитетних міжнародних компаній. Очевидне, це є неефективним, оскільки такий ринок не продукує надійні цінові сигнали для споживачів і виробників.

Отже, створення добре функціонуючого ринку вимагає наступних кроків. Ми ідентифікували чотири головні зони: (1) забезпечення ліквідності, (2) усунення адміністративних бар'єрів для торгівлі, що ще залишилися, (3) усунення ризиків для торгівлі газом та (4) заснування загальноновизнаної торговельної платформи.

4.1 Забезпечення ліквідності

Першим надважливим завданням є **забезпечення ліквідності** ринку. Нині, більшість торговельних операцій, очевидно, здійснюється між приватними українськими газовидобувними компаніями, що у переважній більшості своїй належать до трьох бізнес-груп та великих споживачів газу, що часто належать до тих самих бізнес-груп¹¹, та з державною

---

⁵ Dixi (2016).

⁶ 17 січня 2017 року «Полтавська газонафтова компанія» повідомила про початок торгівлі на «Українській енергетичній біржі» <https://www.ueex.com.ua/eng/presscenter/marketnews/20626765/>

⁷ “Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу”

⁸ З огляду на дуже концентрований характер постачальників газу на роздрібному ринку та їх триваючу інтеграцію з приватними розподільними компаніями існує ризик того, що скасування спеціальних обов'язків зробить з цих постачальників квазі-монополістів в сегменті постачання газу домогосподарствам і, відповідно, спричинить підвищення цін. Відповідно, ми дізналися, що Україна планує відкласти скасування режиму спеціальних обов'язків для того, щоб отримати час для проведення необхідних реформ у роздрібному сегменті ринку.

⁹ Нещодавно, чотири великих закордонних газових трейдери (Trailstone, Engie, Trafigura та DufEnergy) почали процес входження до українського ринку.

http://fromua.news/article/50514278/odin_iz_krupneyshih_v_mire_treyderov_nachal_prodati_gaz_v_ukraine/

¹⁰ Деяка інформація по імпорту доступна з даних, які надають митниця та оператори газотранспортних систем в Україні та в сусідніх країнах.

¹¹ Імпорт газу приватними компаніями та приватне видобування газу може бути в значній мірі віднесений до вузького кола головних гравців (група DF, СКМ, група «Приват», див. dixigroup.org/storage/files/2016-05-10/polbrief_dixi_gas_market_reform.pdf) з одним (але знаковим) виключенням компанії Engie, що нещодавно зайшла на ринок.

газовою корпорацією «Нафтогаз». Впродовж січня – жовтня 2016 року 74% імпорту газу в Україну було здійснено Нафтогазом, що також контролює 75% всього видобування¹².

Іноземні гравці, в основному, відсутні на ринку¹³. Лише нещодавно (у грудні 2016 р. – січні 2017 р.) чотири європейські трейдери почали робити прямі поставки на ринок, відповідно до даних Нафтогазу¹⁴. Отже, після відкриття ринку видобування та імпорту газу, які контролює Нафтогаз будуть головними джерелами газу в Україні¹⁵ – а отже будуть домінувати на ринку (сьогодні, ціна, яку оприлюднює Нафтогаз 21 числа кожного місяця слугує довідковою ціною для приватних трейдерів). Звичайно, для Нафтогазу існує сильна комерційна мотивація використовувати свою ринкову силу – наприклад, через недовикористання замовлених потужностей з імпорту газу – для того, щоб підвищувати ціни. Якщо бар'єри для входу на ринок є низькими, через деякий час на ринок України зайдуть нові гравці і зростання конкуренції змусить ціни піти вниз. Але це може зайняти деякий час і різко зростаючі ціни можуть підірвати довіру населення до реформи ринку, – що потенційно може призвести до відкату назад. Таким чином, важливо розпочати з гарного рівня ліквідності (обсяг на ринку, що забезпечується конкуруючими гравцями) з самого початку, щоб запобігти надмірним ціновим стрибкам.

4.2 Усунення адміністративних бар'єрів для торгівлі, що ще залишилися

У минулому вихід на український ринок був складним і не завжди окупався. Таким чином, іноземні компанії залишалися осторонь, в результаті чого ринок контролювався місцевими гравцями, які змогли організувати доступ до мереж, імпорту, видобування чи зберігання за справедливою вартістю. Незважаючи на значний прогрес – наприклад, відкриття доступу до мереж – кілька адміністративних бар'єрів продовжують перешкоджати виходу на газовий ринок нових учасників.

ПДВ на імпорту газу

Імпортери газу мають сплачувати податок на додану вартість (ПДВ) наперед¹⁶. Це контрастує із правилами єдиного ринку ЄС, де ПДВ на газ сплачується лише кінцевим споживачем¹⁷. Особливо це завдає шкоди газовим трейдерам, оскільки адміністрування податків в Україні часто робить проблемним вчасне відшкодування експортного ПДВ. Таким чином, трейдери мають попередньо резервувати кошти на сплату ПДВ і особливо трейдери із-за кордону, які не можуть швидко отримати свої авансові платежі по ПДВ назад і вважають це занадто важким і обтяжливим.

---

¹² <http://naftogaz-europe.com/article/en/gwerrtyuukreng>

¹³ Однак, є позитивний прогрес, пов'язаний з компанією Engie, що намагається бути активною на українському газовому ринку (<http://www.engie.com/wp-content/uploads/2016/10/cp-signature-eem-ukraine.pdf>).

¹⁴ <http://ua.interfax.com.ua/news/general/397107.html>

¹⁵ Але впродовж січня – жовтня 2016 року лише 8% промислових споживачів отримували газ від Нафтогазу згідно з: <http://utg.ua/en/utg/media/news/2016/10/ukrainian-gas-market-prospects-of-boosting-expert-view.html>

¹⁶ До 2017 року Нафтогаз було звільнено від сплати ПДВ на імпорту газу, що надавало компанії пільгові умови у порівнянні із конкуруючими з нею імпортерами. Ця пільга була ліквідована законопроектом №5368, яким було внесено зміни до Податкового кодексу: <http://samopomich.ua/en/kozhen-zakon-u-tomu-chysli-i-byudzhnet-tse-kompromis-tetyana-ostrikova/>

¹⁷ Директива Ради 2009/162/ЄС.

Недосконала ІТ-система номінування обсягів газу

Закачування газу в одній точці та його відбір в іншій, в процесі якого відбувається зміна власника газу є базовою основою кожного газового ринку. Щоб впевнитись, що ці т. зв. «номінації» надійно записані і виконані, оператори газотранспортних систем та учасники ринку комунікують між собою за допомогою спеціалізованих ІТ-систем. Сучасні системи можуть бути під'єднані до внутрішніх процесів оператора газотранспортної системи, але також і до трейдингових платформ трейдерів, операторів ринку, клірингових компаній, ... Номінації в Україні (а значить і на українській віртуальній точці) досі не відповідають кращим практикам ринку ЄС. Це в однаковій мірі викликано як застарілими надмірно ускладненими процедурами (які вимагають «багато паперової роботи українською мовою та штампів»), так і відсутністю сучасної ІТ-системи в Укртрансгазі для управління номінаціями. Це робить неможливим правильну інтеграцію програмного забезпечення, що існує на ринку та фізичних номінацій.

Для цього на початку 2017 року Укртрансгаз придбав програмне забезпечення. Як програмне забезпечення (розроблене для ринку Угорщини), так і українські процедури номінації (а краще і те і інше) мають бути належним чином адаптовані – тому зараз досить важко оцінити, коли новий ІТ-процес буде запущено.

Субсидії домогосподарствам

В результаті діяльності діючої системи соціальної підтримки, що була створена для пом'якшення стрімкого зростання тарифів на газ для домогосподарств у 2016 році, постачальники газу мають зменшувати вартість рахунків, які вони виставляють домогосподарствам на величину законодавчо визначеної субсидії, яка потім має бути компенсована їм державою. Процедура відшкодування, однак, займає час (і створює ризики для учасників ринку не обізнаних із тонкощами взаємодії з українською владою). У такий спосіб значна частина грошового потоку заморожується, що є важко прийнятним для приватних компаній. Монетизація (тобто прямі виплати споживачам) цих субсидій є бажаною і можливою, але досі не здійснена.

Вимога до резервування

Після того, як учасники ринку опротестували надмірні вимоги щодо резервування, накладені у 2014 році через кризу із постачанням газу, що тоді насувалася – що змусили постачальників закачувати у сховища 50% від своїх законтракованих обсягів, – вони були скасовані на початку 2017 року¹⁸. Такі вимоги до зберігання не лише покладають додаткові витрати для трейдерів (у вигляді плати за зберігання та втраченої відсоткової ставки на вкладений капітал), а і наражають їх на ризик того, що буде їх право власності на газ визнане у будь-якому випадку – навіть якщо станеться криза постачання. Україна досі має створити позитивну історію визнання права власності. І в той же час, хоч резервні вимоги і не є корисними з точки зору залучення нових учасників ринку, Україна, звичайно, потребує деяких інструментів для гарантування безпеки постачання. Політика, яка у непрямий спосіб зобов'язує Нафтогаз гарантувати безпеку постачання газу стане перепорою для створення рівних умов для конкуренції.

---

¹⁸ У вересні 2016 року, у відповідності до внесених правок до Закону України «Про ринок природного газу» і пізнішої урядової постанови, було встановлене фінальне зобов'язання щодо «страхового запасу» у 10% від місячного обсягу постачання. Дослівно зазначено – «не більше, ніж 10%» (<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1541-viii>).

Фінансові гарантії

Газотранспортна система вимагає відносно високого рівня фінансових гарантій. Відповідно до Глави VIII Кодексу газотранспортної системи користувачі мережі повинні надати фінансове забезпечення для мінімум 20% їх місячного обсягу постачання (п. 3 Глави VIII), а також фінансове забезпечення, що є не меншим за місячну вартість послуги з транспортування природного газу (п. 2 Глави VIII)¹⁹. Хоч це і є бар'єром для входу на ринок для невеликих нових гравців, це може мати сенс, враховуючи, що в даний час дисбаланси балануються тільки на щомісячній основі, а також з точки зору відсіювання трейдерів, що хочуть після виходу на ринок лише «погратися з системою», не здійснюючи реальних операцій.

Обмежені потужності з імпорту газу

У 2016 році існувала лише одна обмежена потужність з імпорту природного газу, зі сторони Словаччини (точка виходу). Вона була зумовлена недоступністю реверсних віртуальних потужностей (які технічно можуть скласти біля 80 млрд куб. м на рік). Ми виявили, що Нафтогаз забронював майже повну потужність газопроводу зі Словаччини на декілька років. Це мало сенс на той час, оскільки такий крок у першу чергу служив фінансовим підґрунтям для будівництва відповідної нитки газопроводу. Це, однак, також означає, що інші компанії не були здатні легко налагодити постачання газу для українських споживачів з газового ринку ЄС. Зараз, відповідно до п. 4.2. Глави IX Кодексу газотранспортної системи до 90% потужності з імпорту може бути продана Укртрансгазом на щорічній основі (більш ніж 10% має бути продані на сезонній основі і лише залишок може бути проданий на місячній основі, або ж як продукт «на добу наперед»). Ми встановили, що після квітня 2017 року проблема надлишкових потужностей Нафтогазу має бути вирішена, оскільки на словацькій точці виходу мають стати доступними нові потужності.

Високі тарифи у точках «входу-виходу»

Тарифи на транскордонних точках (що встановлені регулятором) є дуже високими як за міжнародними стандартами²⁰, тоді як національні видобувні компанії досі не сплачують тарифу на точках входу. Мотивацією для цього було 1) зробити плату за транзит значним джерелом оплати вартості мережі, 2) стимулювати внутрішнє видобування газу. Ця тарифна диференціація може бути змінена у квітні 2017 року, коли вітчизняні виробники також можуть бути зобов'язані платити тариф за вхід до мережі. Тарифи у точках входу є досить високими (12,5 дол. США за тис. куб. м.), оскільки регулятор прагне швидкої амортизації мережі до того транзитні потоки через Україну зможуть обійти. Однак, високі тарифи на точках «вхід-вихід» не лише демотивують транзитерів газу (і навіть створюють додаткове обґрунтування для будівництва обхідних газопроводів); це також і бар'єр для торгівлі газом та інтеграції української системи до газового ринку ЄС. Наприклад, зберігання європейського газу в Україні за таких умов відразу стає неконкурентним²¹. Також це перешкоджає компаніям, що отримують вигоду від цінового арбітражу чинити тиск на зниження цін в Україні, коли вони імпортують газ з ЄС у періоди, коли він там стає дешевшим.

---

¹⁹ Один з трейдерів зазначив, що відповідна банківська гарантія повинна бути надана українською мовою – яку важко отримати від неукраїнського банку.

²⁰ Частково це є особливістю тарифної системи «вхід/вихід». Україна є великою країною, тому тарифи на окремих точках входу/виходу мають бути більшими для того, щоб покрити витрати на утримання більшої системи (навіть якщо трейдери можуть захотіти поставити газ на короткі відстані).

²¹ Зараз триває дискусія щодо надання спеціальної знижки до мережевого тарифу для трейдерів, які хочуть використовувати лише українські газосховища.

Доступ до експортних потужностей був неможливим у минулому, але з 2017 року квотування на експорт газу більше не застосовується²². Тим не менш, на «старих» прикордонних точках вимірювання потоків газу досі контролюється Газпромом, який категорично проти будь-якого іншого експорту. На «нових» прикордонних точках (створених після 2014 року) український регулятор на ринку газу встановив вихідний тариф лише на початку 2017 року. Цей тариф для точок виходу, однак, було встановлено на дуже високому рівні (37 дол. США / тис. куб. м.), створивши істотну фінансову демотивацію для експорту газу.

В той час як в нинішній ситуації експорт може бути в значній мірі не вигідний з комерційної точки зору, оскільки ціни в Україні є вищими, ніж в ЄС будь-які адміністративні перешкоди для цього є дуже поганим сигналом для іноземних компаній (зокрема, для потенційних виробників), які не можуть бути впевнені, що зможуть вивести свій газ з України у випадку, якщо ситуація на ринку чи регуляторний режим стануть несприятливими. Без розумного варіанту по роботі точки виходу вони можуть бути менш схильними заходити на ринок взагалі.

Неповне розділення

Незрозуміло також до якої міри буде гарантуватися недискримінаційний доступ до газотранспортної системи, оскільки оператори газорозподільних систем відокремлені від постачальників лише формально, але, можливо, досі де-факто контролюються одними і тими ж бізнес-групами. Але доступ різних, конкуруючих між собою компаній до газорозподільних мереж є критичним для того, щоб споживачі мали можливість переключатися між ними. З технічної точки зору, головною проблемою, яку необхідно вирішити – це роз'єднати плату за газ та платіж за надання послуги із транспортування газу, оскільки у багатьох випадках у складі тарифу на постачання газу компонент тарифу, який іде на оператору газорозподільної системи не виділяється окремо. Це робить практично неможливим для незалежних постачальників встановлювати свої номінації з операторами газорозподільних систем на недискримінаційній основі.

Подібним чином, оператор газотранспортної системи – компанія «Укртрансгаз» - залишається тісно пов'язана з НАК «Нафтогаз», що створює значні ризики дискримінації та порушень права власності на ринку. Наприклад, Укртрансгаз теоретично може покращити прибутковість Нафтогазу за рахунок скорочення гарантовано доступних потужностей з імпорту або підвищення адміністративних бар'єрів для входу через внесення змін до мережевих кодексів.

На додачу, операційна незалежність менеджменту Укртрансгазу (що є оператором газотранспортної системи) від Міністерства енергетики, що є фактичним власником компанії (як визначено у погодженій моделі розподілу) на сьогоднішній день нічим не гарантується. Таким чином, явне підпорядкування Укртрансгазу міністерству сприймається як проблема для незалежної операційної діяльності компанії, оскільки у минулому рішення Міненерго мали сильну тенденцію до політизації.

Також, схоже на те, що новостворена компанія з управління газотранспортною системою («Магістральні газопроводи України») не буде працювати до того моменту, поки передача

---

²² До 2016 року експортувати газ з України було неможливо. В статті у ICIS зазначено: «Експорт газу з України вимагає отримання експортного дозволу в рамках певної квоти. Деякі українські компанії проінформували ICIS, що для того, щоб отримати цей дозвіл необхідно пройти величезну кількість бюрократичних перепон. ICIS зробила висновок, що жоден з виробників не подавав заявку на отримання дозволу на експорт, оскільки різниця в цінах на ринку України та потенційних експортних ринках не є настільки високою, щоб служити стимулом для експорту, особливо якщо прийняти до уваги витрати на транспортування».

головних активів Укртрансгазу буде вимагати внесення деяких змін до законодавства та результатів арбітражного процесу між Нафтогазом і Газпромом (розділення може бути завершено лише тоді, коли Газпром визнає, що зобов'язання з транзиту – яке за договором 2009 року було покладене на Нафтогаз – буде передане новому оператору газотранспортної мережі)²³.

4.3 Усунення ризиків для торгівлі газом

Окрім чисто цінового арбітражу (коли купують дешево в одному місці/точці та продають дорого в іншій) торгівля газом, по суті, стосується управління ризиками. Трейдери приймають численні пропозиції, що, як правило, пов'язані з невизначеністю стосовно ціни або обсягу. В залежності від обраної стратегії вони формують портфель позицій, має досить високий шанс бути збалансованим по обсягам, залишаючи при цьому можливість отримати прибуток. Таким чином, трейдер може дозволити споживачу купувати газ до досягнення певного обсягу за фіксованою ціною, маючи певну невизначеність щодо обсягів. В той же самий час він купує потужність з імпорту газу і певний фіксований, виділений йому обсяг газу. Проте у дні, коли споживачі потребують більше газу, трейдер має купувати газ дуже швидко (більш дорогий, на балансуєчому ринку), тоді як у дні, коли попит є низьким трейдер може продавати деякі обсяги газу назад на ринок. В ці дні трейдер стикається з ціновим ризиком. Окрім цих комерційних ризиків, які трейдер готовий приймати є ризики, які трейдер, зазвичай, вважає за краще уникати – і у найгіршому випадку припиняє торгівлю взагалі.

Ризик контрагента

З огляду на слабку правову систему, в Україні досить складно виконувати контракти і, внаслідок цього, існує велика ймовірність, що умови контракту не будуть дотримані. Таким чином, коли клієнт з України виступає контрагентом в торгівлі газом, виникає набагато вищий ризик – зокрема, якщо він постачає його до бюджетних установ, теплопостачальних компаній та (в обмеженій кількості) домогосподарствам, – що зобов'язання не будуть дотримані (наприклад, коли він оплачує придбаний газ, чи постачає проданий газ) вкупі зі складністю відшкодування відповідних збитків через юридичні механізми.

Зазвичай, ризик контрагента мінімізується шляхом надання фінансових гарантій, які контрагенти мають покласти на депозит. Однак, західні трейдери не приймають «кредитні листи» (акредитиви) українських банків, оскільки українські банки самі по собі не є кредитоспроможними (через низький кредитний рейтинг країни). А отже Нафтогаз є єдиним учасником на газовому ринку України, що може надавати прийнятні гарантії, оскільки на цей державний холдинг поширюється державна гарантія. Навіть українські газовидобувні компанії не мають рейтингу, щоб приймати участь в торгівлі. Відповідно, сьогодні типові торги відбувається на основі передоплати (або у формі бартеру) Нафтогазу, або на основі короткострокових графіків передоплати (а саме, оплата за газ проводиться кожні 10 днів наперед) між іншими гравцями.

Регуляторна невизначеність

Іншою проблемою, очевидно, є динамічний характер української регуляторної системи. Впродовж останніх двох років були проведені численні реформи, що стосувалися газового

---

²³ Ми також чули, що Магістральні газопроводи України нині не мають ресурсів для виконання своєї поточної/передбаченої ролі.

сектору і декілька критично важливих кроків досі перебувають на етапі прийняття рішення. Після складного початку 2014 року, коли кризи постачання, яка тоді насувалася змусила уряд вжити надзвичайних заходів, що були недружніми до бізнесу, таких як високі резервні вимоги та додаткові податки – більшість з останніх реформ свідчать, що країна рухається у правильному напрямку. Однак досі існує певна невизначеність, яким шляхом піде реформа газового ринку і де буде її кінцева точка, погано ж комуніковані кроки із реформи тарифу на транспортування газу в січні 2015 року живлять підозри щодо політизованого характеру газового законодавства. Ця невизначеність перешкоджає національним та іноземним компаніям інвестувати більше в український газовий сектор.

Валютний ризик

Здійснення торгівлі в національній валюті України (грн) є проблемою для міжнародних трейдерів. Гривня була надзвичайно волатильною в минулому і економічно ефективні інструменти хеджування цієї волатильності досі недоступні. Внаслідок дії режиму валютного контролю гривня не може бути вільно конвертована до євро чи долара США і для отримання іноземної валюти може знадобитись кілька днів.

В той же час, торгівля газом в євро чи доларах США також стикається з проблемами, оскільки експорт іноземної валюти також підпадає під валютний контроль.

4.4 Заснування загальноновизнаної торговельної платформи

В даний час існують різні – в основному, непрацюючі – торговельні платформи і існує ризик того, що на першому етапі виникне ще більше торговельних платформ, що потім перетече до фази фрагментації. Здійснення такої фрагментація може зайняти деякий час, проходячи через фази злиття та закриття. Впродовж цього часу ліквідність окремих ринків може бути низькою, запобігаючи розвитку газового ринку в цілому. Таким чином, український уряд може допомогти ринку вибрати одну ліквідну ринкову платформу.

5 Рекомендації

У цьому розділі ми запропонуємо можливі рішення вищеперелічених проблем. Інколи існують альтернативні варіанти вирішення проблеми, інколи лише комбінація декількох кроків є перспективною з точки зору досягнення значного впливу. З огляду на щільний графік ми будемо намагатися дати попереднє уявлення про пріоритети, надавши грубу оцінку часових рамок.

5.1 Забезпечення ліквідності

Ліквідність на оптовому ринку газу одночасно обмежена як з боку попиту, так і з боку пропозиції. У той час як домогосподарства, теплопостачальні компанії та оператори передавальних мереж не купують газ на ринку через існування декількох ринкових бар'єрів (наприклад, теплопостачальним компаніям заборонено здійснювати передоплату, і в той же час у них є величезна заборгованість, тому жоден приватний постачальник не буде продавати їм газ). Це вимагає створення робочих ринків роздрібної торгівлі і балансування і зняття відповідних ринкових бар'єрів – що виходить за рамки цього аналізу. Описані нижче заходи зі сторони пропозиції для формування ліквідності, однак, мають сенс лише тоді, якщо є конкуренція за послуги балансування і продажу на роздрібному ринку.

- 1) **Квітень 2017 року: Програма вивільнення газу** має вирішальне значення для запуску ринку «на добу наперед», оскільки це створює певну початкову ліквідність²⁴. В Австрії, обмежена за часом програма вивільнення газу показала себе дуже ефективною для створення початкової ліквідності на оптовому ринку. В Україні застосування такого режиму буде означати, що Нафтогаз (чи його дочірні видобувні компанії) будуть змушені регулярно продавати достатню кількість газу на аукціоні. Такий аукціон повинен відповідати графіку, встановленому на ринку. Наприклад, річне вивільнення 1 млрд куб. м., місячне вивільнення 100 млн куб. м. та щоденне вивільнення 1 млн куб. м. повинне відповідати загальному обсягу 2,6 млрд куб. м. на рік. Кожне вивільнення може бути проведене через окремий аукціон або через загальновизнану платформу на ринку газу (ми надаємо перевагу останньому варіанту, див. 5.4.). Однак, така програма вивільнення газу буде мати мало сенсу, якщо Нафтогаз буде все ще зобов'язаний забезпечувати поставки захищеним споживачам. У цьому випадку це буде означати, що Нафтогаз буде зобов'язаний вивільняти певні обсяги газу для ринку лише для того, щоб викупити їх назад для здійснення поставок захищеним споживачам. Відповідно – програма вивільнення газу та реформа роздрібного ринку мають бути належним чином скоординовані.
- 2) У довгостроковій перспективі виникає пов'язане питання – **що робити з імпортом газу з Росії?** Нам видається, що відсутність правил імпорту газу з Росії не є надійною довгостроковою стратегією. Ризик полягає в тому, що необмежена можливість для всіх гравців вести бізнес з Газпромом може дозволити останньому планувати виділення великих сум для фінансування окремих осіб в Україні. З іншої сторони, маючи лише одного (контрольованого державою) монополіста з імпорту створить передумови для зростання рівня корупції (як часто було помітно у минулому). Одним із рішень могло б бути надання дозволу ліцензованим трейдерам імпортувати газ з Росії, якщо вони будуть виконувати два зобов'язання: по-перше, вони мають продавати заздалегідь визначену значну частину цього газу на газовому хабі (наприклад, 50%), а по-друге, вони повинні оприлюднювати ціну, яку вони заплатили Газпрому. Це б (1) дозволило Україні купувати російський газ за конкурентними цінами, (2) зробило на порядок важчим для Газпрому підривати довіру до ринку України за допомогою тіньових угод з окремими трейдерами та (3) уникнути існування державної установи, що має брати на себе ризик купівлі російського газу за однією ціною і його перепродаж в Україні за іншою.
- 3) Середина 2017 року: **Балансуючий ринок**. Укртрансгаз нині купує біля 100 млн куб. м. газу на місяць для виконання балансування. Також він купує технологічний газ (для забезпечення роботи компресорів та покриття втрат). Здійснення цих дещо регулярних покупок на відкритому ринку могло б згенерувати базовий попит, що може допомогти цьому ринку розвиватися.
- 4) Варіант: **Нафтогаз у ролі маркет-мейкера**. На розвинених ринках, т. зв. «маркет-мейкери» - це компанії, що обіцяють у кожний окремий момент часу продавати газ за певною високою ціною та купувати газ за певною низькою ціною. Якщо вони

---

²⁴ На найбільших дистрибутори газу в Польщі та державну нафтогазову компанію PGNiG (Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo) у 2013 році були покладені зобов'язання (obligo giełdowe gazowe) продавати 30% виробленого газу на Польській енергетичній біржі (Towarowa Giełda Energii). Кожного року цей відсоток зростає – поки не досяг 55% у 2015 році.

відповідають певним критеріям (зокрема, різниця між цінами купівлі та продажу не перевищує певного ліміту), то отримують можливість укласти спеціальні угоди з нижчою вартістю обслуговування угоди. Для нарощування ліквідності можна запропонувати, що впродовж обмеженого періоду часу (наприклад, 2 років) на Нафтогаз може бути покладене зобов'язання надавати пропозиції щодо купівлі/продажу для кожного продукту з обмеженим спредом.

- 5) У 2018 чи 2019 р.: **Забезпечити випуск нових ліцензій на видобування.** Україна здатна виробляти набагато більше природного газу. Але газовидобування не має бути обмеженим олігополією власників чинних ліцензій, оскільки це буде і неефективно (оскільки, скоріш за все, вони не мають такого ж доступу до капіталу і інвестицій в науку як деякі іноземні компанії), і зацементує дуже концентровану структуру ринку в Україні. Відповідно, встановлення ліцензійного режиму, що є більш дружнім до нових компаній має стати середньостроковим пріоритетом.
- 6) У 2018 чи 2019 р.: **Приватизація окремих державних видобувних компаній та активів зі зберігання газу** також може стати важливим кроком для зменшення концентрації, а отже, і зростання рівня виробництва і конкуренції. Це вимагає, щоб авторитетні іноземні компанії мали рівні шанси для входження в цей сегмент ринку.

5.2 Усунення адміністративних бар'єрів для торгівлі, що ще залишилися

- 1) **ПДВ на імпорт газу:** Затрати і вигоди від приведення українських правил стягнення ПДВ до стандартів ЄС шляхом звільнення операцій з імпорту газу від сплати ПДВ мають бути ретельно вивчені.

-> Квітень 2017 р.: **Якщо немає достатньо сильних причин зберігати чинну систему, імпорт газу має бути звільнений від сплати ПДВ.**

- 2) **Недосконала ІТ-система:** Український уряд має заохочувати Укртрансгаз до тісної співпраці зі своїми клієнтами з метою розробки сучасного ІТ-процесу для здійснення номінацій. Він має бути сумісним з найкращими практиками ЄС, і це має передбачати не лише зміну програмного забезпечення, а і заміну застарілих процедур в Укртрансгазі. Найшвидшим рішенням, з нашої точки зору, могло б стати не просте проведення адаптації закордонного програмного забезпечення до складних українських процедур, а і клонування всіх процесів та ІТ-рішень в Україні з добре функціонуючого ринку ЄС. Запровадження ІТ-послуг закуплених Укртрансгазом у січні 2017 року (через систему PROZORRO)²⁵ у угорської спеціалізованої компанії <http://ipsystems.hu/> має тісно координуватись, особливо із західними трейдерами, що допоможе гарантувати сумісність з подібними системами в ЄС.

-> Кінець 2017 р.: **Запровадження сучасних процесів та ІТ-системи на рівні оператора газотранспортної системи.**

- 3) **Субсидії домогосподарствам:** Схоже, що МВФ та уряд України досягли згоди щодо монетизації субсидій домогосподарствам. Обговорюються різні моделі і рішення для комплексних проблем ще мають бути розроблені.

- 4) **Вимога до резервування:** Відміна відповідного регулювання, як видається, вирішила цю проблему. Проте, забезпечення безпеки постачань на даний момент непрямо вимагається від Нафтогазу, на який здійснюється політичний тиск, щоб компанія

---

²⁵ <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2016-11-18-000528-c/>

зберігала газ понад ті обсяги, які компанія вважає доцільними з комерційної точки зору. В середньому, це означає комерційні втрати, які вимагають певної неринкової компенсації. У майбутньому цей підхід має бути замінено на механізм, що не накладає на Нафтогаз таке спеціальне зобов'язання.

- 5) **Фінансові гарантії:** Перехід до добового балансування може знизити фінансовий ризик Укртрансгазу від операцій зі своїми клієнтами. Таким чином, це може дозволити скоротити розмір необхідних фінансових гарантій. Укртрансгаз повинен проконсультуватися зі своїми споживачами, чи чинний рівень фінансового забезпечення дійсно є бар'єром для торгівлі на газовому ринку України. Надалі, проведення публічних консультацій може допомогти виявити інші бар'єри, що не розглядаються в цій роботі.

-> Середина 2017 р.: **НКРЕКП повинна провести публічні консультації з приводу бар'єрів на ринку.**

-> **перехід на добовий режим балансування**

- 6) **Обмежена потужність з імпорту:** регулятору має бути поставлене завдання уважно стежити за надмірною концентрацією потужностей і надані повноваження вживати відповідних заходів для запобігання цьому. Наприклад, може бути встановлена верхня межа на придбання з боку найбільших гравців. На додачу, положення «використовуй-або-втратиш», що діє в ЄС має бути належним чином імплементовано.

-> Квітень 2017 р.: **НКРЕКП повинна здійснювати моніторинг надмірно сконцентрованих потужностей.**

-> Квітень 2017 р.: **Принцип «використовуй-або-втратиш» має бути належним чином імплементовано.**

- 7) **Високі тарифи «вхід-вихід»:** Тарифна система має бути реформована для того, щоб сприяти кращій інтеграції українського газового ринку із сусідніми ринками в ЄС і продемонструвати, що транзит через Україну є конкурентним у порівнянні з новими газопроводами. В іншій консультативній роботі (Захманн, Рустер, 2014 р.) ми пропонуємо стабільну, прозору та таку, що відображає витрати систему, що може дозволити Україні отримати вигоди від своєї транзитної ролі і запропонувати справедливі тарифи для учасників ринку. На основі широких консультацій з усіма учасниками ринку, НКРЕКП має створити нову тарифну методологію (що, скоріше за все, буде відрізнятися від чинного підходу «прискореної амортизації»). Подібним шляхом, лише після проведення консультацій з учасниками ринку має бути прийняте рішення про заплановані зміни тарифів зі зберігання газу, в результаті цих змін використання сховищ не має скоротитись.

-> Кінець 2017 р.: **НКРЕ має реформувати тарифи у точках «входу-виходу».**

- 8) **Неповне розділення:** Побудова «Великих китайських стін» між розробкою політики та управлінням оператором газотранспортної системи, а також його повного відділення від інших видів діяльності, що не пов'язані із транспортуванням газу має вирішальне значення для забезпечення недискримінаційного доступу до мережі для всіх учасників ринку. Крім того, структура повинна забезпечити правильні стимули для професійного управління, направлено на задоволення потреб клієнта (тобто, номінування). З цієї точки зору, ми наполегливо рекомендуємо вивчити варіант попередньої приватизації оператора ГТС на користь міжнародної фінансової інституції (Захманн, 2016 р.).

-> Середина 2017 р.: **виконати план розділення Нафтогазу.**

-> 2018 чи 2019 р.: **попередня приватизація Укртрансгазу (або «Магістральних газопроводів України» після передачі їй активів Укртрансгазу).**

5.3 Усунення ризиків для торгівлі газом

1) Ризик контрагента: Одним із способів управління ризиком контрагента є заснування клірингової компанії, що приймає на себе ризик контрагента в обмін на певну премію. Трейдери мають покласти кошти до клірингової компанії, а потім здійснювати торгівлю до певної суми, що знаходиться на їх торговельному рахунку. Наступного дня гроші передаються від покупця до продавця, коли хаб оголосить, що номінації на операції з газом були виконані. Якщо доступний газ закінчиться, покупець отримує право не платити і отримує компенсацію з рахунку продавців за витрати, спричинені небалансом. Але зважаючи на рейтинг країни, а також правове поле, приватна клірингова компанія навряд чи виникне. Одним із варіантом може бути дискусія з міжнародною фінансовою інституцією на предмет того, чи погодиться вона прийняти на себе ризики, за умови надання державної гарантії, і створити відповідну клірингову установу разом із спеціалізованим надавачем клірингових послуг (наприклад, з ЄС).

-> Середина 2017 р.: **вивчити можливість створення клірингової компанії разом з МФО.**

2) Регуляторний ризик: регуляторний ризик може бути зменшений лише за умови а) наявності бездоганної історії відсутності дискримінації інвесторів за допомогою навмисно зроблених змін до законодавства, б) дотримання зобов'язань взятих в рамках Енергетичної Хартії та Енергетичного Співтовариства та с) прийняття рішень на основі принципів прозорості та консультацій з учасниками ринку. Остання умова передбачає, існування паралельних робочих груп з одного і того самого питання має бути недопустимим і учасники ринку мають бути залучені до дискусії з самого початку. Більш того, енергетичний регулятор (НКРЕКП) має отримане належне фінансування та персонал, щоб впоратись із своєю сильнішою та більш незалежною роллю, яку він отримав внаслідок останньої реформи. Це має дозволити йому здійснювати кращий моніторинг ринку та високоякісне регулювання.

-> **Оптимізувати вироблення рішень у сфері енергетичної політики**

-> **Посилити спроможність і гарантувати незалежність регулятора**

3) Валютний ризик: зниження валютного ризику буде в основному вимагати скасування валютного контролю для торгівлі газом. Це, однак, може стати можливим лише після того, як валютний контроль буде скасовано повністю (у іншому випадку торгівля газом може бути використана лише як засіб уникнення валютного контролю). Поміж тим, має бути досліджене питання, в якій валюті (євро, дол. США чи гривня) має здійснюватись торгівля газом на оптовому ринку України²⁶.

-> **Скасувати валютний контроль**

-> **Вивчити можливість вибору оптимальної торговельної валюти**

---

²⁶ Оскільки торгівля газом відбувається і евро навіть у країнах, що не входять до Єврозони (наприклад, Чехія чи Данія), евро може стати раціональним вибором для того, щоб максимізувати інтеграцію ринків.

- 4) **Фінансові ризики для ліквідності, пов'язані зі житлово-комунальними субсидіями:** Ми вважаємо, що знаходження належної фінансової схеми, що поєднує інтереси з боку соціальної підтримки населення та добре продуманої моделі розподілу ризиків немає жодних шансів на успіх без швидкого впровадження тієї чи іншої моделі монетизації субсидій. Невідкладний та тимчасовий характер цієї проблеми може стати основою для запровадження моделі, коли постачальник будуть стягувати оплату за газ і тепло зі споживачів, скоригованих на суму субсидій, яка потім буде відшкодовуватись Нафтогазом (якщо він присутній у ланцюжку вартості), або відразу з Державного бюджету через належні структури.

-> **Швидке запровадження системи монетизації субсидій**

5.4 Заснування загальноновизнаної торговельної платформи

Держава має уникати значної фрагментації шляхом вибору і сприяння лише одній торговельній платформі, а саме шляхом (1) націлення на цю платформу програми вивільнення газу чи (2) виставлення вимоги до Укртрансгазу здійснювати послуги з балансування на цій платформі, або ж (3) входу туди держави як міноритарного акціонера. Це, тим не менш, буде вимагати від держави активної ролі стосовно того, якій торговельній платформі сприяти – що викликає певну занепокоєність з приводу корупційних ризиків при прийнятті таких адміністративних рішень в Україні. Менш нав'язливою альтернативою буде пропозиція до найбільших гравців на ринку (Нафтогаз, Укртрансгаз, приватні компанії, трейдери та газорозподільні компанії) зібратися разом і спільно вирішити щодо вибору найкращої ринкової платформи. Потому така платформа, наприклад, може бути політично підтримана шляхом вищезгаданих заходів із підвищення ліквідності.

-> **Модерувати дискусію між учасниками ринку і направити ліквідність до обраної платформи**

6 Висновки

Впродовж останніх двох років Україна досягла значного прогресу у створенні конкурентного газового сектору. Найголовніші структурні та юридичні передумови вже створені, починаючи від недискримінаційного доступу до мереж до реформованого управління Нафтогазу. Успіх цих заходів може бути проілюстрований розвитком торгівлі на оптовому ринку газу України. Зокрема, вхід на ринок компанії Engie - лідера світової газової галузі - і інших торговців з ЄС є обнадійливим знаком.

Але критично важливі бар'єри для створення ліквідного і прозорого ринку газу ще досі залишаються. Ми особливо стурбовані тим, що існує ризик того, що домінуючий гравець може отримати можливість при відкритті ринку впливати на зростання цін. Замість того, щоб ще раз змінити регульовані ціни на газ, ми рекомендуємо збільшити конкуренцію і ліквідність на ринку, в тому числі за допомогою деяких перехідних заходів. Ми резюмуємо наші рекомендації в цій таблиці.

Графік на основі вищезгаданих проблем (дати є оптимістичними припущеннями, до моменту настання яких значна частина (часто) довгих процесів може бути завершена)

Фіналізація	Забезпечення ліквідності	Усунення адмін. бар'єрів, що залишилися	Усунення ризиків для торгівлі газом	Загально визнана платформа
Квітень 2017 р.	Програма вивільнення газу та/або	Прийняти рішення про режим стягнення ПДВ	Скасувати валютний контроль	Модерувати дискусію між учасниками ринку і направити ліквідність до обраної платформи
	Накласти на Нафтогаз зобов'язання виступати в якості маркет-мейкера	НКРЕКП повинна моніторити надмірно сконцентровані потужності Принцип «використовуй-або-втратиш» має бути належним чином імплементовано	Вивчити питання вибору оптимальної валюти для торгівлі газом	
Середина 2017 р.	Зробити з УГВ незалежного гравця	НКРЕ має ініціювати громадське обговорення щодо бар'єрів на ринку	Завершити монетизацію житлово-комунальних субсидій	
		Гарантувати ефективно розділення Нафтогазу	Вивчити можливість заснування клірингової компанії разом з МФО	
Кінець 2017 р.	Реформувати ліцензії на видобування	Запровадити сучасні процеси та ІТ-систему у оператора газотранспортної системи НКРЕ має	Оптимізувати вироблення рішень у сфері енергетичної політики Покращити незалежність та	

		реформувати тарифи у точках «входу-виходу»	інституційну спроможність енергетичного регулятора
У 2018 р. чи 2019 р.	Розглянути питання імпорту газу з Росії	Попередня приватизація Укртрансгазу	
	Приватизація видобування та потужностей зі зберігання*		

* Ці кроки будуть ефективними лише тоді, коли глибинні реформи на роздрібному сегменті ринку дозволять скасувати режим спеціальних обов'язків та зробити можливою конкуренцію на роздрібному ринку газу.

Перелік останніх досліджень

- Порядок денний економічних реформ для України. Рікардл Джуччі, РОберт Кірхнер, Георг Цахманн, Стефан фон Крамон-Таубадель, аналітичне дослідження PS/01/2014

Перелік консультативних робіт

- Впровадження ПВЗВТ в Україні: Оцінка прогресу та виклики попереду, Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі, консультативна робота PP/04/2016
- Досягнення точки неповернення для газового сектору України, Георг Захманн, консультативна робота PP/03/2016
- Покращення доступу МСБ до фінансування в Україні, Іван Корякін та Роберт Кірхнер, консультативна робота PP/02/2016
- Очищення банківської системи України: короткостроковий біль, довгострокові здобутки, Філіп Енглер, Роберт Кірхнер та Віталій Кравчук, консультативна робота PP/01/2016
- Економічні питання внутрішньо переміщених осіб в Україні, Ганна Брензель, Олександра Бетлій та Роберт Кірхнер, консультативна робота PP/06/2015
- Як розділити Нафтогаз: варіанти та політичні рекомендації, Георг Захманн, консультативна робота PP/05/2015
- Програма розвитку кластерів для України: принципи створення і основні риси, Бьорн Фоглер, Девід Саха та Ольга Красовська, консультативна робота PP/04/2015

Перелік останніх аналітичних записок

- The Banking Sector in Ukraine - Trends and Selected Issues, by Robert Kirchner and Vitaliy Kravchuk, Policy Briefing PB/21/2016
- Газовий хаб для України. Задання рамок дискусії, Георг Захманн, аналітична записка PB/20/2016
- Towards an industrial development strategy: The competitive performance of industry sub-sectors, by David Saha and Georg Zachmann, Policy Briefing PB/19/2016
- Агропромисловий кластер у Харкові: Досяжність та рекомендації. Девід Саха та Бьорн Фоглер, аналітична записка PB/18/2016
- Впровадження ПВЗВТ в Україні. Оцінка прогресу та виклики попереду. Короткий виклад результатів. Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі, аналітична записка PB/17/2016
- Імпортна активність України у першому півріччі 2016 року, Рікардо Джуччі, Микола Риженков, Вероніка Мовчан, аналітична записка PB/16/2016
- Показники експорту України у першому півріччі 2016 року, Рікардо Джуччі, Микола Риженков, Вероніка Мовчан, аналітична записка PB/15/2016
- Наслідки розриву економічних зв'язків з неконтрольованими територіями Донбасу, аналітична записка PB/14/2016

Роботи є у відкритому доступі на <http://beratergruppe-ukraine.de/?content=publikationen/beraterpapiere>. Для отримання додаткової інформації зв'яжіться з Німецькою консультативною групою (info@beratergruppe-ukraine.de).